

Robert Opora, Ewa Kubicka

Uniwersytet Gdański

Przynależność do subkultury skinheadów w kontekście odporności psychicznej

Abstrakt: Celem przedstawionych w artykule badań było określenie wpływu uczestnictwa w subkulturze na poczucie odporności psychicznej skinheadów. Szukając zależności pomiędzy przynależnością do subkultury skinheadów a odpornością psychiczną posłużono się kwestionariuszem odporności psychicznej autorstwa Sandry Prince-Embury. W badaniu wzięło udział 50 mężczyzn należących co najmniej od roku do subkultury skinheadów i spełniających wyznaczone przez badaczy kryteria przynależności subkulturowej. Analiza wyników badań pokazuje, że w związku z przynależnością do tej subkultury zachodzą zmiany w subiektywnym odczuwaniu swojej odporności psychicznej, w wymiarach takich jak skuteczność, wsparcie i wrażliwość. Wyniki te świadczą o tym, że przynależność do subkultury skinheadów może pozytywnie wpływać na odporność psychiczną jej członków. Zastanowić się jednak należy na ile jest możliwe uczestniczenie młodej osoby wyłącznie w konstruktywnych przejawach funkcjonowania subkultury, przy jednoczesnej rezygnacji z destruktywnych aktywności. Zależności między przynależnością do subkultur a odpornością psychiczną są jeszcze mało poznanymi obszarami badawczymi, które mogą być istotne dla osób pracujących z młodzieżą i chcących pomagać jej w budowaniu wysokiej odporności psychicznej. **Słowa kluczowe:** podkultury młodzieżowe, odporność psychiczna, skinheadzi.

• • •

Zjawisko odporności psychicznej, mimo iż zostało odkryte kilkadziesiąt lat temu, w ostatnim czasie stało się obiektem ożywionego zainteresowania opinii publicznej, a w tym także wielu psychologów i pedagogów. Świadczą o tym

pojawiające się publikacje książkowe¹ oraz artykuły², a nawet poradniki drukowane³ i internetowe⁴.

Nauki humanistyczne definiują pojęcie odporności psychicznej wielorako. W anglojęzycznej literaturze odporność psychiczną określa się pojęciem „resilience” (sprężystość, prężność), zapożyczonym z nauk ścisłych.

Niektórzy badacze przyrównują odporność psychiczną do zestawu cech osobowości odzwierciedlających umiejętność rozwiązywania problemów i radzenia sobie z trudnościami, znoszenia sytuacji stresowych oraz siłę charakteru i zdolności przystosowania się do zmieniających się warunków życiowych⁵.

Polskie tłumaczenie pojęcia „odporność psychiczna” mało precyzyjnie oddaje istotę zjawiska, bowiem sugeruje stabilność, nieugiętość, twardość, podczas gdy istotą tego zjawiska jest plastyczność psychiczna⁶.

Implikacje przeprowadzonych dotychczas badań wskazują, że odporność psychiczna jest efektem interakcji złożonych czynników, wśród których znaczącą rolę odgrywa środowisko zewnętrzne jednostki⁷.

Istnieje również teoria, według której odporność psychiczna uznawana jest za względnie trwałą właściwość człowieka, niezbędną do jego prawidłowego rozwoju. W ostatnich latach w celu operacjonalizacji zjawiska odporności psychicznej posługiwano się rozmaitymi podskalami, takimi jak: optymizm, skuteczność, wytrwałość, kompetencja, samoocena, społeczne umiejętności. Podstawowy styl funkcjonowania człowieka wiąże się z indywidualnymi atrybutami jednostki, takimi jak na przykład: przywiązanie, motywacja, poczucie własnej skuteczności, autoregulacja, kontrolowanie impulsów, rozwój poznawczy. Podejście skoncentrowane na osobistych właściwościach jednostki, które u każdego człowieka mogą być w innym stopniu rozwinięte, tłumaczy, dlaczego jedni ludzie funkcjonują lepiej niż inni w sytuacjach przeciwności życiowych⁸.

Borucka w swoim artykule *Koncepcja resilience. Podstawowe założenia i nurty badań* zwraca uwagę na związane z pojęciem odporności psychicznej dwa kluczowe pojęcia: podwyższony poziom ryzyka i pozytywną adaptację, będącą odpowiedzią na pojawiające się przeciwności losu. Czynniki ryzyka można podzielić na następujące grupy: rodzinne, takie np. jak zaburzenia psychiczne rodziców, życie

.....
¹ W. Junik, *Resilience*, Warszawa 2011; R. Opora, *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*, Gdańsk 2009.

² *Neurobiologia odporności psychicznej*, „Świat Nauki” 2011, nr 4(236), kwiecień, s. 27–31.

³ Na przykład: M. Rampe, *Odporność psychiczna: siedem filarów: tajemnica naszej wewnętrznej siły*, Warszawa 2006.

⁴ A. Styńska, *Zbuduj swoją odporność psychiczną*: <http://www.psychorada.pl/news,zbuduj-swoja-odpornosc-psychiczna.html> [dostęp: 10.02.2014].

⁵ Por. W. Junik, op. cit., s. 12.

⁶ Por. *Neurobiologia odporności psychicznej...*, s. 28–29, 31.

⁷ Por. R. Opora, op. cit., s. 160.

⁸ Ibidem, s. 160, 161.

w ubóstwie, przestępczość rodziców, rozwód, niskie wykształcenie rodziców, brak umiejętności wychowawczych, uzależnienia rodziców; indywidualne, np. związane z genetyczną i biologiczną podatnością: temperament, niski poziom inteligencji; środowiskowe, np.: wysoki poziom bezrobocia, przestępczości, przemoc w miejscu zamieszkania, niski poziom edukacji w szkole⁹. Za czynniki ryzyka można uznać sytuacje trudne, które wymagają szczególnej mobilizacji energetycznej organizmu. Sytuacje trudne mogą mieć podłoże stresowe wynikające z działania szkodliwych, zagrażających jednostce czynników lub adaptacyjne, mające związek ze zmiennością środowiska, napływaniem nowych bodźców lub zmianami związanymi z bodźcami wcześniej występującymi.

Grupy rówieśnicze są istotnym kontekstem dla prawidłowego rozwoju młodego człowieka. Za szczególną formę grupy odniesienia dla młodych osób można uznać subkulturę skinheadów. Subkultury mogą być zarówno odbiciem społecznych potrzeb jak i patologii. Każda podkultura jest inna, reprezentuje inny system wartości, inne ideały. Skinheadzi postrzegani są jako jedna z najbardziej agresywnych grup. Warto zadać sobie pytanie, co skłania młodych ludzi do wstępowania w ich szeregi, czy jest jakiś czynnik predysponujący, czy wybranie przez nastolatka akurat tej konkretnej subkultury to kwestia przypadku. Bunt, potrzeba akceptacji, socjopatologia edukacji, to tylko niektóre z opisywanych w literaturze przyczyn włączania się młodych osób w subkultury.

Skinheadzi to grupa o rysie typowo męskim, której członkowie w opinii publicznej cechują się niezachwianą pewnością siebie, uporem w dążeniu do realizacji swoich celów, siłą oraz niezależnością, często budzą też swoim zachowaniem strach otoczenia, przede wszystkim za sprawą stereotypów płynących z filmów¹⁰, reportaży¹¹, lub programów telewizyjnych¹². Postrzeganie w ten sposób skinheadów wynika również z utożsamiania ich przez społeczeństwo wyłącznie z odłamami nazistowskimi. Przez wzgląd na styl życia i charakter subkultury, wymaga ona od swoich członków pewności siebie, zdolności adaptacyjnych, odporności na silny stres, można by rzec dużej odporności psychicznej. W kontekście tej subkultury dominuje kreowany przez media i literaturę popularną wizerunek członka tej grupy jako osoby zakompleksionej, próbującej zrekompensować niskie poczucie własnej wartości poprzez działalność w agresywnej organizacji, promującej wyższość swoich członków nad resztą społeczeństwa.

⁹ Por. W. Junik, op. cit., s. 12.

¹⁰ *Fanatyk* (2001, Henry Bean), *Romper Stomper* (1992, Geoffrey Wright), *Rosja 88* (2009, Pavel Bardin), *Teraz Polska* (2005 Michał Biliński).

¹¹ Na przykład reportaż *Skinheadzi z Częstochowy*: <http://www.youtube.com/watch?v=jvpeiF7z5oY> 24 II 2014.

¹² Na przykład program *Życie Poza Prawem*, odcinek pod tytułem: *Bractwo Aryjskie*. W internecie często w linkach do tego odcinka programu pojawia się również hasło „skinheads”, ponieważ wiele osób utożsamia boneheads i nazistów z skinheadami.

Zazwyczaj podaje się, że przypisywane skinheadom niskie poczucie własnej wartości wynika z trudnego dzieciństwa i braku akceptacji rówieśników¹³. Literatura naukowa w niewielkim stopniu porusza temat skinheadów tej grupy. Większość publikacji pochodzi z lat 90. ubiegłego wieku. Natomiast podkultury ewoluują, przez co część treści prezentowanych w tych pozycjach uległa już przedawnieniu. Większość publikacji wydanych po 2000 roku opisuje skinheadów tylko w wybranych kontekstach. Często też można spotkać się w nich z powielaniem utartych i pobieżnych definicji ze starszej literatury¹⁴. Wprawdzie ukazała się w 2005 roku monografia na temat skinheadów autorstwa Bąka, ale znalazło by się jeszcze kilka kwestii, o które warto było by ją uzupełnić, o czym sam autor wspomina w podsumowaniu swojej pracy¹⁵.

Celem badań zaprezentowanych w niniejszym artykule było określenie wpływu podkultury skinheadów na poczucie odporności psychicznej.

W związku z tym, poproszono skinheadów, aby na kwestionariuszu oceniającym poziom odporności psychicznej określili ich aktualny poziom funkcjonowania oraz poziom funkcjonowania sprzed wejścia do grupy. W ten sposób dokonano oceny poziomu odporności psychicznej skinheadów przed wejściem do subkultury w ich subiektywnym odczuciu oraz w czasie aktywnego w niej uczestnictwa. Na potrzeby pomiaru poziomu odporności psychicznej posłużono się kwestionariuszem odporności psychicznej autorstwa Sandry Prince-Embury.

Kwestionariusze były wypełniane anonimowo, cel badania nie został osobom badanym przedstawiony, aby nie sugerować odpowiedzi.

W związku z celem badań sformułowano następujące pytanie badawcze: Czy odporność psychiczna uległa zmianie podczas uczestniczenia w subkulturze?

By uzyskać odpowiedź na powyższe pytania przebadano grupę 50 mężczyzn. Uczestników do badania wyselekcjonowano na podstawie indywidualnych wywiadów. O kryterium doboru do grupy badawczej decydowała znajomość historii subkultury (wskaźnikiem wystarczającej znajomości historii subkultury skinheadów była znajomość okoliczności jej powstania i jej pierwotnych założeń.), słuchanie gatunków muzyki typowych dla tej grupy, czynne uczestnictwo w różnych formach aktywności, takich jak: udział w imprezach i koncertach związanych z tą subkulturą (część badań prowadzono bezpośrednio przed rozpoczęciem koncer-

.....

¹³ Przykładem tu mogą być filmy: *This is England* (2006, Shane Meadows), *American History X* (1998, T. Kaye) a także powieść: H. Hassenmüller, *Czarne, czerwone, śmierć*, Ossolineum, Wrocław 2006.

¹⁴ P. Piotrowski, *Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychospołeczne*, Warszawa 2003; B. Prejs *Bunt nie przemija. Bardzo podręczny słownik subkultur młodzieżowych*, Katowice–Warszawa 2004; G. Rowiński, *Socjologiczno-psychologiczna analiza grup wyznaniowych i subkultur w Polsce*, Warszawa 2004.; A. Wawryniewicz-Gazda, *Aspiracje młodzieży deklarującej przynależność do subkultur młodzieżowych*, Toruń 2012; J. Wrzesień, M. Zdulski, T. Zdulski, *Ciennie miasta. Skinheadzi a ultraprawica w krajach Europy Środkowej*, Jelenia Góra 2011.

¹⁵ T. Bąk, *Skinheadzi w Polsce*, Warszawa–Sandomierz 2005.

tów), aktywny udział w życiu towarzyskim skinheadów danej miejscowości. Informację tę uzyskiwano od osoby polecającej kolejnego respondenta. Przy doborze do grupy badawczej brano również pod uwagę czas przynależności do organizacji, który wynosił minimalnie rok. Z grupy osób badanych wykluczeni zostali skinheadzi deklarujący poglądy nazistowskie.

Podczas doboru osób badanych posłużono się metodą śnieżnej kuli. Badania były prowadzone w środowisku skinheadów.

Porównano ze sobą wyniki odporności psychicznej skinheadów sprzed wejścia do subkultury w ich subiektywnym odczuciu i takie wyniki w momencie prowadzenia badań. Staż pozostawania w subkulturze skinheadów plasował się w przedziale od roku do 32 lat i średnio wynosił 8,98 lat czyli prawie 9 lat.

Tabela 1. Wiek wejścia do subkultury a wiek respondentów w momencie badania

	Wiek wejścia do subkultury	Wiek badanych w czasie prowadzenia badań
Minimalny wiek	10 lat	17 lat
Maksymalny wiek	20 lat	47 lat
Średnia wieku	14,94	23,92

Źródło: badania własne.

Na podstawie przeprowadzonych badań można powiedzieć, że średnia wieku badanych skinheadów to 24 lata, natomiast wiek wejścia do tej subkultury to średnio około 15 lat. Najniższy deklarowany wiek wejścia do subkultury to dziesiąty rok życia, natomiast najwyższy to dwudziesty rok życia. Wiek badanych w czasie przeprowadzania badań mieścił się w przedziale między 17 a 47 rokiem życia.

Dla porównania wyników odporności psychicznej sprzed wejścia do subkultury i w trakcie funkcjonowania w niej zastosowano testy dla prób zależnych. W tych wymiarach, gdzie rozkład różnic między wynikiem sprzed wejścia do subkultury a aktualnym wynikiem poziomu odporności był normalny, wykorzystano test t dla prób zależnych. Natomiast w sytuacji, kiedy rozkład różnic między wynikiem początkowym a końcowym był inny niż normalny, zastosowano test istotności statystycznej Wilcoxa. W przedstawionym poniżej opisie uwzględniono jedynie te wymiary odporności psychicznej, w których zaobserwowano różnice istotne statystycznie przed i po wstąpieniu do subkultury skinheadów: wsparcie $p = 0,001$, skuteczność $p = -0,00$, wrażliwość $p = 0,03$.

Wyniki badań wskazują na istotne statystycznie zmiany w zakresie trzech z siedmiu wymiarów, składających się na odporność psychiczną. Zmiany te w opinii osób badanych zaszły od momentu wejścia przez nich do subkultury. Optymalne byłoby zbadanie osób, które dopiero wchodzi do tej podkultury i ponowne

powtórzenie ich z tymi samymi osobami po dłuższym okresie funkcjonowania w grupie, aczkolwiek i to by nie dało pełnego obrazu zmian w zakresie odporności psychicznej, gdyż mogą mieć na nią wpływ także czynniki niezwiązane z przynależnością do subkultury.

Tabela 2. Średnie wyniki w zakresie wymiarów odporności psychicznej przed wstąpieniem do subkultury i po pewnym okresie funkcjonowania w niej

Skinheadzi		
	Średnia przed wejściem do subkultury	Aktualna średnia
Optymizm	16,64	17,06
<i>Skuteczność</i>	<i>24,42</i>	<i>28,54</i>
Adaptacja	6,58	7,14
Zaufanie	16,52	17,32
<i>Wsparcie</i>	<i>16,36</i>	<i>18,22</i>
Komfort	10,16	10,80
Tolerancja	18,52	19,28
<i>Wrażliwość</i>	<i>10,40</i>	<i>9,18</i>
Powracanie do stanu wyjściowego	3,98	3,82
Słabości	15,88	15,24

* Kursywą zaznaczono wymiary odporności psychicznej, w których analiza wykazała różnice istotne statystycznie.

Źródło: badania własne.

Z przeprowadzonych badań wynika że przynależność do subkultury skinheadów jest w odczuciu badanych czynnikiem wzmacniającym odporność psychiczną w wymiarze poczucia skuteczności wchodzącego w skład filaru „poczucie mistrzostwa”. Osoby dysponujące wysokim poczuciem skuteczności potrafią stworzyć sobie odpowiednie warunki do interakcji z innymi osobami oraz czerpią z tych interakcji przyjemność.

Teorie odnoszące się do poczucia skuteczności akcentują bardziej uczenie się niż wrodzoną motywację. Albert Bandura – twórca teorii społecznego uczenia się – w swojej koncepcji poczucia skuteczności koncentruje się na wewnętrznych mechanizmach, pośredniczących w uczeniu się oczekiwań poprzez bezpośrednie i pośrednie interakcje ze społecznym środowiskiem. Koncepcja ta szczególnie akcentuje poznawcze i społeczne umiejętności związane z rozwiązywaniem zadań i radzeniem sobie ze społecznymi problemami. Zgodnie z tą teorią doświadczanie własnej sprawności wpływa korzystnie na kształtowanie się poczucia skuteczności. Istotną rolę odgrywają w niej również oczekiwania dotyczące wyników oraz oczekiwania dotyczące własnej skuteczności. Oczekiwaniem wyniku nazywamy doko-

nywaną przez jednostkę ocenę, czy dane zachowanie przyniesie oczekiwany efekt. Oczekiwanie skuteczności zaś definiujemy jako przekonanie jednostki o własnej zdolności do skutecznego wykonania zadania, koniecznego do uzyskania pożądaných rezultatów¹⁶. Uzasadnieniem dla takiego podziału oczekiwań jest fakt, że ludzie mogą być przekonani, że dany sposób działania jest właściwy i odniesie pozytywny skutek, lecz nie muszą oni mieć pewności co do tego, czy sami będą w stanie podjąć próbę takiego działania. Siła przekonania o własnej efektywności najczęściej jest czynnikiem determinującym podjęcie decyzji o podejmowaniu próby poradzenia sobie z określoną sytuacją. Implikacje wynikające z tej koncepcji wskazują, że uczenie bezpośrednie oraz uczenie poprzez obserwację wiąże się ze zinternalizowanym oczekiwaniem własnej skuteczności¹⁷.

Rozwój poczucia własnej skuteczności często zależy od adekwatnego wyjaśniania własnego lub cudzego zachowania. W związku z tym wyróżniamy trzy składniki zjawiska atrybucji: doszukiwanie się przyczyn wydarzenia w wewnętrznych właściwościach osoby lub w zewnętrznych sytuacyjnych czynnikach, doszukiwanie się przyczyny zdarzenia w czymś stałym lub w czymś przelotnym oraz postrzeganie przyczyny zdarzenia jako czegoś globalnego lub specyficznego. Rozsądne i adekwatne atrybucje są cechą osób odpornych psychicznie i koncentrują się na zewnętrznych sytuacyjnych czynnikach oraz ulotnych i specyficznych aspektach wyjaśniania wydarzeń¹⁸.

Sukcesy podnoszą oczekiwania wobec własnych kompetencji natomiast porażki je obniżają. Częste doświadczanie sukcesów pomaga ukształtować silne poczucie własnej skuteczności, wobec którego negatywny wpływ sporadycznych porażek ulegnie znacznemu osłabieniu¹⁹.

Kontekst behawioralny człowieka według Bandury zależy od tego, jak postrzega on swoją skuteczność osobistą. Pozytywne oczekiwania co do swojej skuteczności są ściśle powiązane ze zjawiskiem odporności psychicznej: pozwalają one na prognozowanie lepszej adaptacji do sytuacji stresowych. Osoba o wysokim poczuciu skuteczności w sytuacjach wysoko stresogennych nie musi mobilizować żadnych nadzwyczajnych strategii radzenia sobie, potrafi sprostać sytuacji i osiągnąć pożądaną przez siebie efekt²⁰.

Poczucie skuteczności w dużej mierze zależy od rzeczywistych osiągnięć człowieka, może ono wpływać na jakość i liczbę stawianych przed sobą celów życiowych i wymagań, a ponieważ podtrzymuje wiarę we własne możliwości potrzebne do ich zrealizowania, zwiększa wytrwałość i zaufanie do siebie²¹.

¹⁶ Por. R. Opora, op. cit., s. 223.

¹⁷ Por. ibidem, s. 223.

¹⁸ Por. ibidem.

¹⁹ Por. ibidem, s. 83, 84, 175, 176.

²⁰ Por. ibidem, s. 175, 176.

²¹ Por. ibidem, s. 176, 226.

W związku z powyższym poprawa wyników w wymiarze poczucia skuteczności pozwala sądzić, że przynależność do omawianej subkultury może rozwijać umiejętności związane z rozwiązywaniem zadań i radzeniem sobie ze społecznymi problemami, wiarę we własne możliwości i efektywność działań, pozwala też stawiać przed sobą możliwe do zrealizowania cele, jak i wzmacnia zaufanie do samego siebie, mobilizację do działania i podejmowania trudnych decyzji. W związku z powyższym pojawia się pytanie, na ile formułowane cele i podejmowana aktywność podkulturowa mają prospołeczny charakter. Z badań wynika, że skinheadzi w swoim odczuciu potrafią sobie radzić z problemami, nie można jednak jednoznacznie na podstawie tych badań powiedzieć, że badani rozwiązując problemy posługują się konstruktywnymi czy też akceptowanymi społecznie metodami. Wzrost efektywności działań może wynikać z rozwoju cech psychologicznych jednostki, ale może być również skutkiem na przykład obniżenia ambicji, podejmowania się tylko łatwych do realizacji wyzwań.

Z badań wynika również, że od momentu wstąpienia do grupy skinheadów istotnej statystycznie poprawie uległ wymiar poczucia wsparcia, który jest mocno powiązany z wymiarem zaufania. Można by rzec, że wymiary te się uzupełniają. Tłumaczy to fakt, że ludzie są skory ufać osobom, od których otrzymują wsparcie i odwrotnie, wspierają osoby, które darzą zaufaniem. Zarówno zaufanie jak i wsparcie pomagają budować poczucie bezpieczeństwa. Poprawa wyników w wymiarze wsparcia świadczy o tym, że przynależność do subkultury skinheadów pomaga jej członkom budować poczucie bezpieczeństwa, bardzo istotne w wieku adolescencji, w którym to młodzi ludzie chętnie wchodzą w grupy podkulturowe. Być może poczucie bezpieczeństwa wzrasta u członków tej subkultury dzięki wysokiemu poczuciu solidarności w grupie i przyjacielskim relacjom między nimi.

Skinheadzi ze względu na to, że w porównaniu do innych subkultur są grupą mniej liczną, mogą się bardziej wzajemnie cenić. Każda nowa osoba wchodząca w grupę jest istotna dla pozostałych jej członków. Starania włożone w wejście do tej subkultury ugruntowują jednostkę w myśleniu o niej jako o czymś wartym wysiłku i poświęcenia, co w pewnym stopniu sprzyja spójności grupy, która z kolei może podnosić poziom wsparcia z niej płynącego. Skinheadzi przez to, że współcześnie są mniej liczną subkulturą, często wchodzą między sobą w bliższe relacje interpersonalne. Dzięki temu funkcjonują w mniejszym stopniu jako nieformalna grupa, lecz bardziej jak krąg przyjacielski. Zapewnia to jej członkom większe wsparcie niż powierzchowne relacje w dużej organizacji²². W większej liczbie skinheadzi spotykają się najczęściej na tzw. gigach, czyli wielkich koncertach ulubionych zespołów. W czasie tych spotkań mogą oni odczuwać również wsparcie wynikające z liczebności członków subkultury, z którą się utożsamiają. Źródłem wsparcia dla skinheadów mogą być również różnego rodzaju organizacje

.....

²² Por. J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1963, s. 96–98.

ich zrzeszające, w których mogą oni jednocześnie odczuwać wsparcie jak i czuć się ważni i potrzebni innym, co może również podnosić ich samoocenę, istotną w filarze poczucie mistrzostwa. Wymiar wsparcia bardzo dobrze oddają słowa greckiego filozofa Epikura: „Nie po to są przyjaciele, by korzystać z ich pomocy, lecz by mieć pewność, że możemy na nich liczyć”²³.

W wymiarze wrażliwości, tak jak i w pozostałych wymiarach składających się na filar reaktywności emocjonalnej (powracanie do stanu wyjściowego i słabości), zgodnie ze strukturą narzędzia, wyniki należy interpretować odwrotnie – im mniejszy wynik, tym wyższy poziom odporności psychicznej. Tak więc i w tym wymiarze odporność psychiczna skinheadów wzrosła. Wrażliwość definiowana jest tu jako właściwość pozwalająca ludziom zrozumieć jaki wpływ na innych wywiera ich zachowanie, i na odwrót. Osoby wykazujące cechy wysokiej wrażliwości mają jednocześnie wysoko rozwiniętą empatię, czyli zdolność do patrzenia z perspektywy innych osób oraz poczucie etyki. Unikają krzywdzenia innych nie tylko z powodu czekającej ich za to kary, ale również ze względu na chęć uniknięcia dręczących ich z tego powodu wyrzutów sumienia. Sumienie takiej osoby jest zaktywizowane jeszcze zanim dopuści się ona antyspołecznego czynu²⁴.

Z zaobserwowanej zmiany, analizując pytania kwestionariusza wynika, iż badani w znacznym stopniu dzięki przynależności do subkultury stali się mniej mściwi, rzadziej zdarza się, by łatwo popadali w smutek, mniej złością się, gdy coś jest niezgodne z ich przekonaniami, mniej przejmują się, gdy inni ich nie lubią, rzadziej zdarza im się denerwować tak bardzo, że nie mogą znieść tego uczucia. Zwiększona wrażliwość wynikać może z przyjęcia przez badanych promowanych przez tę subkulturę wartości i ideałów. Skinheadowi nie wypada przejmować się tym, co myślą o nim inni (często dewiza ta przejawia się skrajnym negowaniem zdania innych), musi być „twardy”, nie może okazywać smutku, słabości, nie może być też zbyt emocjonalny, bo to według nich typowo kobieca cecha, a subkultura ta stawia na tradycyjnie pojmowany wzorzec męskości. W skinheadowskich zinach często pojawiają się odniesienia i wizerunki rycerzy, mające symbolizować tradycyjne wartości, takie jak honor i patriotyzm. Wspomniane wcześniej poczucie etyki wynikać może z tych właśnie wzorców. Czy są mniej mściwi? Może doświadczenie pokazało im, że zemsta, a szczególnie ta wymierzona pięściami, nie zawsze się opłaca? Z badań nasuwa się wniosek, że przynależność do subkultury skinheads podnosi wrażliwość, jednak należałoby się zastanowić, w jaki sposób i jakim kosztem to się odbywa oraz czy nie ma alternatywnych bardziej korzystnych i mniej ryzykownych dla jednostki sposobów podnoszenia poziomu wrażliwości.

Podsumowując, badania wykazały istotne statystycznie różnice w wymiarach takich jak wsparcie, wrażliwość i skuteczność. W każdym z tych wymiarów róż-

²³ M. Rampe, op. cit., s. 148.

²⁴ Por. ibidem, s. 219.

nica wskazuje na korzystny wpływ subkultury na poziom odporności psychicznej jej uczestników.

Wyniki te świadczą o tym, że przynależność do subkultury skinheadów może pozytywnie wpływać na odporność psychiczną jej członków. Młodzieżowe podkultury mają tendencję, by wchodzić i wychodzić z mody bardzo szybko. Trzeba jednak powiedzieć, że jest coś szczególnego w przynależności do młodzieżowej subkultury, coś co wpływa na funkcjonowanie człowieka i zostaje w nim końca jego życia. Uczestniczenie w subkulturze zapewne niesie ze sobą pewne ryzyko stania się osobą niedostosowaną społecznie. W związku z tym pojawia się pytanie, na ile jest możliwe uczestniczenie młodej osoby w podkulturowym życiu przy wyłącznym korzystaniu z jej przejawów niezagrażających prawidłowemu jej rozwojowi. Z pedagogicznego punktu widzenia bardzo ważne jest, aby młoda osoba wchodząca do subkultury potrafiła dokonywać prospołecznych wyborów i podejmowała aktywność wartościową ze społecznego punktu widzenia, pozytywnie wpływającą na jej przyszłe życie. Zależności między przynależnością do subkultur a odpornością psychiczną są jeszcze mało poznаныmi obszarami badawczymi, które mogą być istotne dla osób pracujących z młodzieżą i chcących pomagać jej w budowaniu wysokiej odporności psychicznej.

Abstract: Belonging to the subculture of skinheads in the context of resilience

The aim of the studies featured in this article was to determine the influence of belonging to a youth subculture on the resilience of skinheads. To search for correlations between belonging to the subculture of skinheads and resilience, a questionnaire on resilience was used developed by Sandra Prince-Embury. Fifty men belonging to the subculture of skinheads for at least a year, and fulfilling all the criteria of belonging to the subculture indicated by researchers, participated in the study. The analysis of the study results shows that due to belonging to this subculture, changes occur in the subjective perception of one's resilience in terms of effectiveness, support and vulnerability. These results demonstrate that belonging to the subculture of skinheads may have a positive influence on the resilience of its members. Nevertheless, one must consider the extent to which it is possible for a young person to participate in the constructive aspects of a subculture functioning, while at the same time resigning from its destructive activities. Dependencies between belonging to subcultures and resilience are yet to be researched extensively, and the results of such research may be of interest to persons working with youth and wanting to help it develop high resilience. **Key words:** youth subcultures, resilience, skinheads.

Bibliografia

- [1] Bąk T., *Skinheadzi w Polsce*, Wydawnictwo Diecezjalne, Warszawa 2005.
- [2] Filipiak M., *Od subkultury do kultury alternatywnej. Wprowadzenie do subkultur młodzieżowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1999.

- [3] Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i S-ka, Poznań 2001.
- [4] Janicki M., Pęczak M., *Polska siła. Skini, narodowcy, chuligani*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW” we współpracy z P.P.H. REPLEY, Warszawa 1994.
- [5] Jędrzejewski M., *Młodzież a subkultury. Problematyka edukacyjna*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1999.
- [6] Junik W., *Resilience*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPAMEDIA, Warszawa 2011.
- [7] Konnak P., *Gangrena – Mój punk rock song*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2012.
- [8] Lesiakowski K., Perzyna P., Toborek T., *Jarocin w obiektywie bezpieki*, Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa 2004.
- [9] Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych*, PWN, Warszawa 1984.
- [10] *Neurobiologia odporności psychicznej*, „Świat Nauki” 2011, nr 4(236), kwiecień, s. 27–31.
- [11] Opora R., *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009.
- [12] Pęczak M., *Mały słownik subkultur młodzieżowych*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 1992.
- [13] Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998.
- [14] Piotrowski P., *Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychospołeczne*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- [15] Prejs B., *Bunt nie przemija. Bardzo podręczny słownik subkultur młodzieżowych*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice–Warszawa 2004.
- [16] Rampe M., *Odporność psychiczna: siedem filarów: tajemnica naszej wewnętrznej siły*, Emka, Warszawa 2006.
- [17] Rowiński G., *Socjologiczno-psychologiczna analiza grup wyznaniowych i subkultur w Polsce*, Wydawnictwo M.M., Warszawa 2004.
- [18] Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1963.
- [19] Wawryniewicz-Gazda A., *Aspiracje młodzieży deklarującej przynależność do subkultur młodzieżowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
- [20] Wertenstein-Żuławski J., *Miedzy nadzieją a rozpaczą*, Instytut Kultury, Warszawa 1993.
- [21] Wilk E., *Krucjata łysogłowych*, Niezależna Oficyna Wydawnicza, Warszawa 1994.
- [22] Wrzesień J., Zdulski M., Zdulski T., *Ciemie miasta. Skinheadzi a ultrapravica w krajach Europy Środkowej*, Karkonoska Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2011.